

Roditeljska procjena eholalije u djece dobi 16-30 mjeseci

Vidić, Roberta

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:051830>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-04-01**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
Roditeljska procjena eholalije u djece dobi 16-30 mjeseci

Roberta Vidić

Zagreb, rujan, 2022.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
Roditeljska procjena eholalije u djece dobi 16-30 mjeseci

Roberta Vidić

izv. prof. dr. sc. Maja Cepanec

Zagreb, rujan, 2022.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad „Roditeljska procjena eholalije u djece dobi 16-30 mjeseci“ i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Roberta Vidić

Mjesto i datum: Zagreb, rujan 2022.

ZAHVALE

Zahvaljujem svojoj dragoj mentorici, izv. prof. dr. sc. Maji Cepanec, na korisnim savjetima, strpljenju, podršci za vrijeme pisanja diplomskog rada te znanju koje mi je prenijela tijekom cijelog školovanja. Također, hvala svim profesorima na prenesenom znanju. Posebno zahvaljujem svojoj obitelji koja mi je bila najveća podrška tijekom školovanja i pisanja diplomskog rada. Zahvaljujem Marinu i prijateljima na podršci i savjetima te hvala svima onima koji su sudjelovali u mom malom istraživanju na temelju kojega sam napisala ovaj rad.

Naslov rada: Roditeljska procjena eholalije u djece dobi 16-30 mjeseci

Studentica: Roberta Vidić

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Maja Cepanec

Mjesto i datum: Zagreb, rujan 2022.

Studijski smjer: Logopedija

Sažetak

Eholalija je ponavljanje tuđih riječi, fraza ili rečenica te međusobno razlikujemo neposrednu i odgođenu eholaliju. Eholalija vrlo često ima negativnu konotaciju te se veže uz poremećaj iz spektra autizma, međutim, ona je prisutna i kod djece tipičnog razvoja, ali kraćeg trajanja i manje učestalosti. Eholalija u tipičnom razvoju najčešće se naziva verbalna imitacija. Dosad provedena istraživanja većinom su se fokusirala na eholaliju u djece s poremećajem iz spektra autizma, a vrlo malo literature izvještava o eholaliji u tipičnom razvoju. U prijašnjim istraživanjima eholalije u tipičnom razvoju nailazimo na različite rezultate o pojavi eholalije. Međutim, kao faza eholalije najčešće se ističe razdoblje između prve i druge godine života. Cilj ovog rada jest utvrditi razvojna obilježja eholalije te procijeniti dob pojave i vrhunac eholalije u djece tipičnog razvoja u odnosu na dob i jezični status.

U svrhu istraživanja izrađen je upitnik za roditelje o obilježjima eholalije djece rane dobi. Uz upitnik, roditelji su ispunjavali i kratku verziju Komunikacijske razvojne ljestvice (KORALJE) koja pruža mjeru opsega ekspresivnog rječnika. Uzorak je činilo 50 roditelja djece dobi 15 do 30 mjeseci. Većina roditelja uočava eholaliju u djece dobi 15-30 mj., a prosječna dob koju navode kao početak pojave eholalije je dob od 18,5 mjeseci, dok je raspon dobi od 12 do 28 mjeseci. Dobiveni rezultati upućuju na mogućnost postojanja dva vala eholalije - prvi val s otprilike 16 mjeseci, a drugi s 24, dok je vrhunac eholalije razdoblje od 18 do 26 mj. Također, utvrđeno je da porastom broja riječi dolazi do povećanja učestalosti eholalije. Većina roditelja smatra da je eholalija uobičajena pojava u djetetovom razvoju te da ima funkciju lakšeg usvajanja jezika. Ovo istraživanje jasnije prikazuje razvojna obilježja eholalije, a rezultati mogu klinički doprinijeti logopedskom radu za određivanje preciznijih dijagnostičkih kriterija stereotipne jezične proizvodnje u dijagnostici poremećaja iz spektra autizma.

Ključne riječi: eholalija, verbalna imitacija, djeca tipičnog razvoja

Title of graduate thesis: Parental assessment of echolalia in children aged 16-30 months

Student: Roberta Vidić

Mentor: izv. prof. dr. sc. Maja Cepanec

Place and date: Zagreb, September 2022.

Field of study: Speech and Language pathology

Summary

Echolalia is the repetition of words, phrases, or sentences of others. It may be immediate or delayed. Echolalia very often has a negative connotation and is associated with autism spectrum disorder. However, it also occurs in typical development, but of shorter duration and less frequently. Echolalia in typical development is usually referred to as verbal imitation. Most of the research has focused on echolalia in children with autism spectrum disorders, and a small body of literature reports echolalia in typical development. Previous studies on echolalia in typical development have found varying results on the occurrence of echolalia. However, the period between the first and second year of life is most commonly highlighted as the phase of echolalia. The aim of this study is to investigate the developmental characteristics of echolalia and to evaluate the age of onset and peak of echolalia in typical development of children in relation to age and language status. For this purpose, a questionnaire was designed for parents about the characteristics of echolalia in children at an early age. In addition to the questionnaire, parents also completed a short version of the Communication Development Scale (KORALJE), which is a measure of expressive vocabulary size. The sample consisted of 50 parents of children aged 15 to 30 months. Most parents noticed echolalia in children aged 15 to 30 months. The average age they reported as the onset of echolalia was 18.5 months, while the age range was from 12 to 28 months. The results suggest that there may be two phases of echolalia - the first at around 16 months of age and the second at 24 months of age, while the peak of echolalia is between 18 and 26 months of age. It has also been found that an increase in the number of words leads to an increase in the frequency of echolalia. Most parents believe that echolalia is a normal phenomenon in a child's development and that its function is to facilitate language acquisition. This study more clearly demonstrates the developmental features of echolalia, and the results may clinically contribute to speech therapy to determine more accurate diagnostic criteria for stereotyped speech production in the diagnosis of autism spectrum disorder.

Key words: echolalia, verbal imitation, children of typical development

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
1.1.	Imitacija radnji s predmetima	2
1.2.	Pojava/faza eholalije	2
1.3.	Funkcija eholalije.....	5
1.4.	Eholalija u djece sa PSA-om.....	8
2.	CILJ I PRETPOSTAVKE ISTRAŽIVANJA	10
3.	METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	11
3.1.	Sudionici	11
3.2.	Mjerni instrument.....	13
3.3.	Postupak ispitivanja	14
3.4.	Statistička analiza podataka	14
4.	REZULTATI I RASPRAVA	15
4.1.	Prisustvo eholalije i imitacije radnji s predmetima na cjelokupnom uzorku djece dobi 15-30 mjeseci	15
4.2.	Spolne razlike.....	17
4.3.	Roditeljska procjena funkcije i uobičajenosti eholalije u njihove djece	18
4.3.1.	Roditeljska procjena okoline i konteksta ponavljanja.....	19
4.4.	Razvojne promjene u eholaliji	19
4.4.1.	Početak javljanja eholalije	19
4.4.2.	Eholalija i ekspresivni vokabular	21
4.4.3.	Odgodena eholalija	22
4.4.4.	Slaganje riječi i prosječna duljina iskaza	24
4.4.5.	Učestalost eholalije	26
5.	NEDOSTACI ISTRAŽIVANJA.....	28
6.	ZAKLJUČAK.....	29
7.	LITERATURA	31
8.	PRILOZI	34

1. UVOD

Riječ eholalija grčkog je podrijetla te je izvedena iz korijena riječi *echo* i *lalia*, gdje *echo* znači ponoviti, a *lalia* znači govor. Eholalija se najčešće definira kao ponavljanje tuđih riječi, fraza i rečenica. Vrlo često ima negativnu konotaciju te se smatra bezrazložnim patološkim ponavljanjem i povezuje se s različitim poremećajima, a najčešće s poremećajem iz spektra autizma (PSA). Tradicionalno, prema DSM-u (5) (Američka psihijatrijska udruga, 2014), visoka učestalost eholalije, kao jedan od oblika stereotipnog ponašanja, predstavlja jedan od dijagnostičkih kriterija poremećaja iz spektra autizma. Međutim, ona se javlja i kao normalna faza tijekom jezičnog razvoja i tada ima različita obilježja od one kod PSA i drugih poremećaja te ne predstavlja jezično odstupanje (Myklebust, 1957; Shapiro, Roberts i Fish, 1970). Eholalija u tipičnoj fazi razvoja kroz koju prolaze djeca najčešće se naziva verbalnom imitacijom. Shapiro i sur. (1970) te Bloom, Hood i Lightbown (1974) navode da tipična djeca koriste eholaliju selektivno kao sredstvo izražavanja vlastitih ideja. Čini se da vremenska odrednica predstavlja jednu od razlika između patološke eholalije i one koja se javlja u tipičnom razvoju (Roberts, 2014). Za razliku od prisutnosti eholalije kod djece sa PSA-om, ona se u tipičnom razvoju zadržava kraće (Howlin, 1982). Također, u tipičnom razvoju, ponavljanje je kontekstualno smislenije, manje rigidno i manje učestalo te uobičajene fundamentalne frekvencije dok je kod osoba sa PSA-om ponavljanje visoke fundamentalne frekvencije (Shapiro i sur., 1970). Međusobno razlikujemo dva tipa eholalije: neposredna i odgođena (Schuler, 1979). Neposredna eholalija je ponavljanje tuđih iskaza neposredno nakon njihovog pojavljivanja dok je odgođena eholalija ona kada se ponavljaju iskazi nakon nekog vremena (Manning i Katz, 1989). Kod definiranja eholalije autori nerijetko nailaze na dilemu te postoje određena neslaganja između autora. Neki autori smatraju kako je eholalija samo doslovno ponavljanje tuđih riječi dok drugi smatraju da mogu postojati djelomične izmjene te da ponavljanje ne treba biti doslovno. Tako, primjerice, Pick (1924), kako navode Fay (1967a) i Fay i Butler (1968), uvodi pojam *mitigated echolalia* koja označava ponavljanje s djelomičnim strukturalnim izmjenama koje je prvo uočio kod svojih pacijenata s afazijom. Fay (1967a) je primijetio takav oblik eholalije (eng. *mitigated echolalia*) u naprednijim fazama razvoja spontanog govora i razumijevanja jezika. Upravo to ponavljanje s određenim izmjenama i strukturalnim promjenama predstavlja razvojnu fazu u tipičnom jezičnom razvoju (Ford,

1989). Snow (1981) navodi tri različita oblika imitacije: doslovnu (eng. *exact imitation*), reduciranu (eng. *reduced imitation*) te proširenu (eng. *expanded imitation*).

Schuler (1979) objašnjava kako je naše razumijevanje prirode eholalije i njezina odnosa s neeholaličnim ponašanjem ograničeno te da se kao takvo vjerojatno najviše odražava u području intervencije. Također, ograničeno razumijevanje takvog ponavljanja može biti uzrokovano terminološkim problemom te nedostatkom detaljnih opisa opaženih ponašanja. Pitanja terminologije i etiologije uglavnom ostaju nerazjašnjena.

1.1. Imitacija radnji s predmetima

Imitacija ima značajnu razvojnu komponentu u socijalnom, kognitivnom i jezičnom razvoju (Masur i Rodemaker, 1999). Istraživanja su pokazala da imitacija radnji u djetetovom razvoju prethodi verbalnoj imitaciji (Rodgon i Kurdek, 1977; Masur i Rodemaker, 1999). Rodgon i Kurdek (1977) provele su istraživanje u djece dobi 8, 14 i 20 mjeseci gdje su, između ostaloga, promatrale imitaciju predmetima i verbalnu imitaciju. One zaključuju da se verbalna imitacija i imitacija predmetima povećavaju s porastom dobi te da se imitacija predmetima javlja ranije i da je ima značajno više. Kako navode potonje autorice, imitacija predmetima zapravo je značajno učestalija u usporedbi s bilo kojim drugim oblikom imitacije. Slične rezultate dobili su i Masur i Rodemaker (1999). Imitacija predmetima javljala se već u dobi od 10 mjeseci, dok se verbalna imitacija pojavila s 13 mjeseci.

1.2. Pojava/faza eholalije

Dosad je proveden relativno mali broj istraživanja usmjerenih na eholaliju u tipičnom jezičnom razvoju djece. U nekim prijašnjim provedenim istraživanjima eholalije nailazimo na različite rezultate o njezinoj pojavi u tipičnom jezičnom razvoju što je prikazano u Tablici 1. Različiti autori navode različite dobi kao normalnu fazu pojave eholalije u jezičnom razvoju. Schuler (1979) ističe kako nije lako odrediti granicu, odnosno utvrditi u kojoj mjeri je ponavljanje normalno, a kada ono postaje patologija. Uočene su velike individualne razlike, stoga kod neke djece eholalija može biti vrlo prisutna, dok će kod druge biti odsutna (Ramer, 1976). Eholalija se može javiti u vrlo ranoj dobi, i to već u dobi od 8-10 mjeseci kada dijete još ne razumije značenje tih riječi (Howlin, 1982; Ford, 1989). Međutim, takva eholalija najčešće

je izazvana u kontroliranim laboratorijskim uvjetima. Rezultati istraživanja koje su provele Rodgon i Kurdek (1977), kod djece u dobi 8, 14 i 20 mjeseci, ukazuju na to da se verbalna imitacija ne uočava u dobi od 8 mjeseci, dok se javlja u dobi od 14, ali i 20 mjeseci. Nekolicina autora izvještava kako se eholalija javlja oko prve godine života (Ramer, 1976), a da vrhunac doseže oko 18 mjeseci (Ramer, 1976). Van Riper (1954) smatra da je eholalija karakteristična za dob od 18 mjeseci te da je najčešće prisutna do dobi od 24-30 mjeseci (prema Nakanishi i Owada, 1973).

Za razjašnjenje prirode eholaličnog ponašanja pokušalo se utvrditi koji čimbenici utječu na samu pojavu i intenzitet eholalije (Schuler, 1979). Pri tome je najveći naglasak stavljen na neposrednu, a ne odgođenu eholaliju. Nadalje, Schuler (1979) objašnjava kako razlog tomu vjerojatno leži u verbalnim podražajima koji ih pokreću i kao takvi se lakše identificiraju te se njima može lakše manipulirati. Nasuprot tomu, kod odgođene eholalije problemi se javljaju pri identifikaciji vanjskih događaja koji ju pokreću. Također, ti problemi koji se javljaju, pri prepoznavanju vanjskih događaja, upućuju na mogući utjecaj unutarnjih obilježja individue (Schuler, 1979). Odgođena eholalija od istraživača je dobila mnogo manje pozornosti od neposredne čak i u kontekstu poremećaja iz spektra autizma, a njezina funkcija i pojava u tipičnom razvoju gotovo se i ne spominje. Međutim, autori najčešće ističu da je funkcija odgođene eholalije kod PSA komunikacija te se time može zaključiti kako bi ista svrha bila i u tipičnom jezičnom razvoju (Prizant, 1983; Prizant i Rydell, 1984; Ford, 1989).

Neki autori pronašli su povezanost između učestalosti verbalne imitacije i rasta vokabulara na način da dolazi do veće učestalosti imitacije s povećanjem rječnika u fazi jednočlanih iskaza, a kada dijete počinje kombinirati riječi, učestalost imitacije pada (Bloom i sur., 1974; Tager-Flusberg i Calkins, 1990). Nakanishi i Owada (1973) svojim su istraživanjem uočili da se učestalost eholalije povećava s povećanjem rječnika u dobi od 24-30 mjeseci (2-2,6) nakon čega takav odjek postupno nestaje dok se rječnik i dalje razvija. Navode da se nakon 36 mjeseci rijetko mogu uočiti eholalični iskazi. Snow (1981) u svome istraživanju zaključuje da se proizvodnja imitiranih iskaza smanjuje kako se povećava djetetova dob i prosječna duljina iskaza (PDI), ali da je pad reducirane imitacije bio ograničen. Porastom dobi i prosječne duljine iskaza, povećavao se i udio proširenih imitacija. Snow objašnjava da je do porasta proširene imitacije vjerojatno došlo zbog razvoja kratkoročnog pamćenja. Iskazi koji su se mogli djelomično imitirati u dobi od 26 mjeseci, mogli su se u potpunosti reproducirati u dobi od 30 mjeseci. Neki autori smatraju kako je eholalija dominantno sredstvo kroz drugu godinu života

te da se zadržava najmanje do dobi od 30-36 mjeseci (Fay, 1967b; Lecours, 1975; Howlin 1982).

Eholalični iskazi uočeni su kao aktivni dijelovi komunikacije u polovici druge godine života, a velikim povećanjem rječnika počeli su slabiti (Fay, 1967b). Van Riper (1954) je, kako navode Nakanishi i Owada (1973), opisao eholaliju kao normalan stadij u jezičnom razvoju djece u dobi od 18 mjeseci, ali ističe kako se ona rijetko pojavljuje u dobi nakon 30 mjeseci. S time se slažu i Haworth, Menolascino i Omaha (1968) koji za pojavu eholaliije u tipičnom razvoju navode dob od 18-20 mjeseci.

Međutim, kao što je ranije spomenuto, u literaturi nailazimo na oprečne rezultate. Myklebust (1957) smatra da se faza eholalija u tipičnom razvoju uočava kasnije, u dobnom rasponu između 24 i 48 mjeseci, s vrhuncem u dobi od 36 ili 42 mjeseci što određeni autori smatraju netočnim te misle da je to vrijeme faze eholaliije prekasno za uredan razvoj (Nakanishi i Owada, 1973). Naime, Ford (1989) navodi kako je prisutnost eholaliije u dobi od 36 mjeseci uvijek atipična i znak patologije.

Tablica 1. *Prikaz istraživanja o eholaliji u tipičnom razvoju.*

Izvor	Dob djeteta (prosjeak ili raspon)	Broj djece	Metodologija	Rezultati
Nakanishi i Owada (1973)	1-3 godine (2 god trajalo snimanje) 1-4 godine (3 god za jednog sudionika s jezičnim kašnjenjem)	10 (7 m, 3 ž)	Snimanje djece 1h u prirodnom okruženju jednom mjesečno-transkripti	Povećanje eholaliije s povećanjem rječnika (2-2,6), jezično kašnjenje- 2,6-3,2 povećanje eholaliije i vokabulara
Ramer (1976)	1-3 god; 1-5 god	7 (3 m, 4 ž)	Transkripti	12-18 mj.- faza eholaliije
Rodgon i Kurdek (1977)	8 mj., 14 mj., 20 mj.	8 sudionika u svakoj dobnoj skupini	Transkripti-PDI, rječnik	14 i 20 mj.- imitacija riječi
Nelson i sur. (1985)	22-27 mj.	24	Transkripti	Između 24. i 36. mj. značajno smanjenje eholaliije

Masur i Rodemaker (1999)	10, 13, 17, 21 mj.	20 (10 m, 10 ž)	Videosnimanje-transkripti	Eholalija- u drugoj godini života djeteta značajno raste (13-17 mj.), učestalost nastavlja rasti od 17-21 mj.
--------------------------	--------------------	-----------------	---------------------------	---

1.3. Funkcija eholalije

Općenito se kaže da se jezik uči oponašanjem te da postoji imitacijski stadij u ranom razdoblju razvoja jezika (Nakanishi i Owada, 1973). U ovakvoj vrsti izjave, kako navode Nakanishi i Owada (1973), kriterij i definicija imitacije često ostaju dvosmisleni, a i rijetko postoje podaci koji bi išli u prilog i mogli potvrditi ovu izjavu. Ne postoji opća suglasnost o ulozi eholalije u jezičnom razvoju. Neki autori smatrali su da eholalija nema nikakvu ulogu u jezičnom razvoju, kako kod poremećaja iz spektra autizma, tako i u tipičnom jezičnom razvoju djeteta. Psiholingvistički pristupi imali su tendenciju imitaciji dodijeliti sporednu ulogu u jezičnom razvoju pod pretpostavkom da usvajanje jezika u velikoj mjeri odražava specifične ljudske jezične sposobnosti te se ponavljanje smatralo skoro pa nevažnim za usvajanje jezika (Schuler, 1979). Međutim, ipak većina autora smatra kako postoji određena funkcija eholalije u tipičnom jezičnom razvoju djeteta, a čak i onda kada je ona obilježje nekog poremećaja. Kontradiktorni nalazi o funkciji verbalne imitacije u jezičnom razvoju proizlaze iz metodoloških problema (Snow, 1981). Naime, različiti istraživači koristili su različite definicije eholalije/verbalne imitacije što je uzrokovalo različite rezultate i zaključke. Ervin (1964; prema Nakanishi i Owada, 1973) ukazuje na mogućnost postojanja povezanosti imitacije i razvoja rječnika. Nakanishi i Owada (1973) proveli su longitudinalno istraživanje djece u dobi od 12 do 36 mjeseci u kojemu su jedanput mjesečno snimana djeca u prirodnom okruženju s ciljem utvrđivanja odnosa između eholaličnih iskaza i usvajanja rječnika i rečeničnih oblika u slobodnom govoru. Rezultati toga istraživanja pokazuju da se učestalost eholaličnih iskaza povećava zajedno s povećanjem vokabulara u govoru. Autori su zaključili kako se eholalija pojavljuje s porastom broja riječi u rječniku u dobi od 24 do 30 mjeseci, dok se u dobi od 36 mjeseci broj eholaličnih iskaza smanjuje. Gotovo u isto vrijeme pojavile se rečenice u slobodnom govoru i u eholaličnim iskazima ili s malim zakašnjenjem u potonjem. Međutim, količina eholaličnih iskaza u tijeku razvoja nije utjecala na razvoj vokabulara. Također,

Rodgon i Kurdek (1977) pronašle su povezanost između imitacije i jezične zrelosti koja se odnosila na rječnik. Kod djece dobi 14 i 20 mjeseci imitacija riječi bila je značajno pozitivno povezana s vokabularom što znači da imitacija može biti korisna strategija u proširivanju rječnika i vrlo selektivna strategija u usvajanju jezika. Međutim, ove rezultate povezanosti treba uzeti s mjerom oprezom s obzirom na mali uzorak.

Schuler (1979) navodi da eholalija može imati ulogu u usvajanju jezika, gramatike te komunikacije dok Tager-Flusberg i Calkins (1990) zaključuju da imitacija ne olakšava gramatički razvoj. Također, Rodgon i Kurdek na temelju svoga istraživanja (1977) ne pronalaze povezanost između imitacije i PDI kao mjere sintaktičke složenosti. Međutim, Ramer (1976) navodi kako eholalija može, ali i ne mora, imati ograničenu ulogu u razvoju gramatike. Ipak, ističe da se ona ne smatra preduvjetom za usvajanje jezika sve djece. Također, kako navode Bloom i sur. (1974), iako imitacija nije nužna za učenje govora, ona kod neke djece može imati ulogu u usvajanju jezika odražavajući aktivnu obradu jezičnih informacija o kojima je dijete već razvilo određeno znanje i razumijevanje. U njihovom istraživanju ona djeca koja su bila visoki imitatori (eng. *high imitators*), selektivno bi odabrala samo određene strukture za oponašanje, obično one strukture koje su sadržavale izraze koje je dijete već steklo te nove elemente koji su se ubrzo nakon toga pojavili u spontanom govoru. Odnosno, imitacija je imala ulogu u usvajanju novih leksičkih jedinica. Prosječna duljina iskaza za imitirane iskaze bila je jednaka ili veća od spontanih iskaza. Kirchner i Prutting (1987) navode da je verbalna imitacija proces koji omogućava pohranjivanje i uvježbavanje jezičnih jedinica dok se razvijaju mehanizmi za izdvajanje jezičnih pravila. Rees (1975) navodi kako rana verbalna imitacija ima komunikacijsku funkciju koja je neovisna o jezičnom sadržaju te da imitacija nestaje proporcionalno kako djeca razvijaju kontrolu nad manje primitivnim i više različitih načina komuniciranja putem jezika. U ranim fazama razvoja, iskaz se čuje, zadržava u kratkotrajnom pamćenju i zatim proizvede bez razumijevanja, vjerojatno kao odgovor na potrebu da se razgovor nastavi u nedostatku sredstava za stvaranje novog iskaza (Prizant, 1983). Snow je (1981) provela longitudinalno istraživanje na djetetu u dobnom rasponu od 1;10-3 godine, u tri vremenske točke: 2;3, 2;5 i 2;7, kojim je ustanovila da povećanje proizvodnje proširene imitacije (eng. *expanded imitation*) čini važnu razvojnu promjenu u djetetovom jezičnom razvoju. Kako se djetetova spontana sintaktička sposobnost razvijala, tako je rasla i njegova tendencija da u svoje spontane iskaze umetne imitirane dijelove te da samostalno proširi imitirane iskaze. Dijete je koristilo proširene imitacije s ciljem da razvije svoju kontrolu nad određenim jezičnim strukturama. Proizvodnja proširenih imitacija se povećavala kako se

poboljšavala spontana sintaktička sposobnost. Dijete je koristilo proširenu imitaciju za proizvodnju jezičnih konstrukcija koje još uvijek nisu bile proizvedene u spontanom govoru te na taj način pokazalo sposobnost konstruiranja složenih iskaza putem imitacije. Međutim, ovi rezultati ne mogu se generalizirati na populaciju, s obzirom na to da je ovo istraživanje provedeno na samo jednom djetetu.

Može se zaključiti da su eholalija i jezični razvoj zaista u međusobnom odnosu. Prutting i Conolly (1976), kako navodi Ford (1989), ističu da su eholalija i jezična sposobnost obrnuto proporcionalni. Odnosno, povećanjem jezične sposobnosti dolazi do smanjenja učestalosti eholalije. Uz važnu ulogu u jezičnom razvoju, eholalija ima i socijalno-emocionalnu komponentu. Djetetovo ponavljanje tuđih riječi i iskaza može utjecati na emocionalnu povezanost. Dijete se na taj način identificira s pojedincima oko sebe, posebno onima s kojima je emocionalno blizak (Ford, 1989).

Fay (1967a) smatra kako pojava ublažene eholalije (eng. *mitigated echolalia*), spomenute ranije, predstavlja značajni znak jezičnog napretka. Eholalija se može promatrati i kao bitan čimbenik u ovladavanju fonemskim sustavom djetetove jezične zajednice (Lecours, 1975). Slično zaključuje Howlin (1982) koja smatra da eholalija može imati različite funkcije u razvoju i rastu jezičnih kompetencija.

Kao što je ranije spomenuto, postoje velike individualne razlike među djecom (Ramer, 1976; Nelson, Baker, Denninger, Bonvillian i Kaplan, 1985; Tager-Flusberg i Calkins, 1990). Ramer je (1976) svojim istraživanjem utvrdila kako imitacija ne igra ulogu u ubrzavanju procesa usvajanja jezika, ali može biti sredstvo ili strategija koju neka djeca koriste u usvajanju jezika i to samo s onim jezičnim oblicima koji su bili na pragu usvajanja. Smatra da postoji jezična i komunikacijska funkcija verbalne imitacije. Također, zaključuje kako se eholalija, kada se pojavi, može promatrati kao mogući mehanizam za učenje ili uvježbavanje i tako pomaže u razvoju. Može se zaključiti da eholalija predstavlja odskočnu dasku za proizvodnju složenijih iskaza. Različita djeca ovise o verbalnoj imitaciji u različitim stupnjevima, a sama priroda eholalije mijenjala se u funkciji razvojnog napretka, navodi potonja autorica.

Tablica 2. Definicije imitacije korištene u različitim istraživanjima (preuzeto: Snow, 1981).

Istraživanje	Iskazi klasificirani kao imitacija
Ervin (1964)	Verbalna imitacija je očito, neposredno ponavljanje riječi za modelom koje ne pokazuje promjene osim smanjenja iskaza.
Bloom i sur. (1974)	Ponavljanje dijela ili cijelog iskaza za modelom unutar 5 iskaza modela bez drugih promjena osim redukcije.
Ramer (1976)	Neposredno ponavljanje cijelog ili dijela iskaza za drugim govornikom, bez promjena osim brisanja.
Moerk (1977)	U cijelosti ponavljen iskaz za modelom, bez odstupanja osim redukcije ili asimilacije prema djetetovim pravilima te se javlja kao prvi iskaz neposredno nakon modela.
Rodgon i Kurdek (1977)	Potpuno ili djelomično ponavljanje modeliranog iskaza.
Folger i Chapman (1978)	Iskaz koji ponavlja barem jednu sadržajnu riječ modela koji se dogodio unutar sljedeće izmjene i unutar 5 iskaza.
Moerk i Moerk (1979)	Iskaz koji sadrži fraze komunikacijskog inputa okoline, ako je korištena konstrukcija bila rijetka ili odsutna u djetetovom govoru i vremenski bliska iskazu modela.

1.4. Eholalija u djece sa PSA-om

Iako je eholalija ponekad prisutna i kod nekih drugih poremećaja poput afazije i shizofrenije, ona se najčešće povezuje s poremećajem iz spektra autizma (Shapiro i sur., 1970; Schuler, 1979). Kao što je ranije spomenuto, eholalija je značajno i prilično uočljivo obilježje kod onih osoba sa PSA-om kod kojih je prisutno. Kanner je (1943), kako navodi Schuler (1979), prvi povezo eholalično ponašanje s poremećajem iz spektra autizma s ciljem diferencijacije toga poremećaja od dječje shizofrenije i drugih dječjih psihičkih poremećaja. Međutim, važno je naglasiti kako se eholalija u tipičnom razvoju i ona prisutna kod osoba sa PSA-om međusobno razlikuju. Schuler i Prizant (1985) navode da je eholalija kod PSA mnogo rigidnija, nepovezana s kontekstom i automatska. Postojanje funkcije eholalije i u ovom je kontekstu kontroveržno pitanje te u literaturi nailazimo na kontradiktorne informacije. Tako, na primjer, bihevoristi smatraju da eholalija nema nikakvu funkciju u jezično-govornom razvoju (Prizant i Duchan,

1981). S druge strane, brojni istraživači smatraju kako eholalija ima važnu ulogu u cjelokupnom razvoju djeteta s poremećajem iz spektra autizma (Grossi, Marcone, Cinquegrana i Gallucci, 2012; Roberts 2014). Prema Grossi i sur. (2012) eholalija predstavlja fenomen prema kojemu je osoba ovisna o okolini, a proizvodi ju onda kada želi sudjelovati u komunikaciji, ali zbog nedostatka inhibitorne kontrole ne može voljno i samostalno odabrati odgovor već ponavlja riječi druge osobe. Međutim, funkcija eholalije kod djece sa PSA-om ovisi o brojnim čimbenicima i kontekstu kada je ona proizvedena te ovisi o tome je li proizvedena automatski ili, na primjer, u stanju uzbuđenja i bez namjere ili je proizvedena intencijski (Schuler i Prizant, 1985). Autori najčešće ističu kako eholalija kod PSA ima komunikacijsku funkciju (Fay, 1969). Iako je često automatska i nepovezana s kontekstom, okolina nerijetko razumije dijete jer ono ponavlja iskaze koje veže uz određena iskustva i situacije (Kanner, 1943; prema Schuler i Prizant, 1985). Eholalija djetetu zapravo predstavlja sredstvo za komunikaciju s okolinom te time i stvaranje socijalnih veza s vršnjacima i ostalim osobama. Djeci s PSA-om omogućava održavati socijalnu interakciju kada imaju teškoća s razumijevanjem jezika (Fay, 1969). Kao što je navedeno, ponekad odgođeni eholalični odgovori mogu razvijati komunikacijsku funkciju jer postaju generalizirani na druge različite podražaje te tako, iako idiosinkratski, postaju dobro prepoznati unutar obitelji (Fay i Schuler, 1980; prema Ford, 1989). Na taj način odgođena eholalija omogućava komunikaciju s obitelji te okolini omogućava razumijevanje poruke. Također, eholalija kod PSA ima i svrhu samoregulacije što dovodi do smanjivanja nepoželjnih ponašanja i smirivanja djeteta (Schuler, 1979). Jedna od važnih prednosti eholalije jest što se na različite načine može iskoristiti u logopedskoj terapiji te tako utjecati na cjelokupni napredak djeteta. Clark i Hecht (1983) navode kako kombinacije riječi kod djelomično izmijenjene eholalije (eng. *mitigated echolalia*) kod PSA može označavati pojavu gramatičke produktivnosti. Također, Roberts (2014) zaključuje da je povećanje prisutnosti izmijenjene eholalije u djece sa PSA-om vjerojatno pozitivan prognostički pokazatelj. Ona predlaže da mjere receptivnog jezika, razine eholalije i izmijenjene eholalije u govoru mogu biti korisni pokazatelji napretka prema razvoju spontanog funkcionalnog jezika. Kao i u tipičnom jezičnom razvoju, eholalija kod verbalne djece sa PSA-om često predstavlja strategiju za usvajanje jezika.

Prema navedenom, možemo uočiti kako većina autora smatra da eholalija ima važnu razvojnu ulogu i brojne prednosti u jezičnom razvoju verbalnog djeteta sa PSA-om.

2. CILJ I PRETPOSTAVKE ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja jest procijeniti razvojna obilježja eholalije te učestalost eholalije u djece tipičnog razvoja u odnosu na dob i jezični status. Istraživanje se temelji na tome kako roditelji percipiraju i izvještavaju o pojavi eholalije.

Također, cilj rada je odgovoriti na specifična problemska pitanja:

1. U kojoj dobi roditelji uočavaju početak eholalije?
2. Kako roditelji izvještavaju o učestalosti eholalije u djece različite dobi?
3. Izvještavaju li roditelji u podjednakoj mjeri o postojanju imitacije radnji, neposredne eholalije i odgođene eholalije, te uočavaju li se promjene u odnosu na dob djeteta?
4. Kako roditelji procjenjuju funkciju i uobičajenost eholalije?
5. Postoji li povezanost između postojanja eholalije i obilježja djetetove jezične proizvodnje (veličina ekspresivnog vokabulara, kombiniranje riječi, duljina iskaza)?

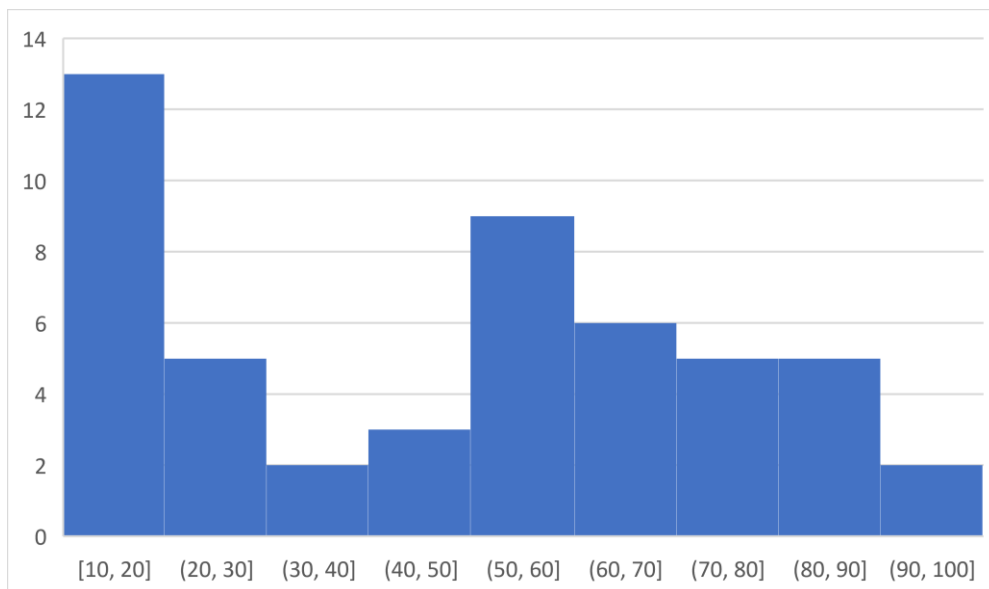
3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

3.1. Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 50 osoba. Upitnik za roditelje o obilježjima ehoolalije djece rane dobi ispunjavali su roditelji djece dobi od 15 do 30 mjeseci. Podaci o obilježjima uzorka prikazani su u Tablici 3. Upitnik su ispunjavale uglavnom majke (86%), a uzorak je činilo 50 djece (29 dječaka i 21 djevojčica), podijeljene u 5 dobnih skupina. Od 15-17, 18-20, 21-23, 24-26 te 27 do 30 mjeseci. Većinu uzorka čine prvorodena djeca (66%) te najviše obitelji ima upravo jedno dijete (58%), dok ukupno dvoje djece čine 26% uzorka. Uzorak sudionika je prigodni. Isključujući kriteriji bili su sljedeći: 1) sumnja o razvojnim teškoćama; 2) prisustvo razvojnih teškoća; 3) rezultat ispod 10. centila na Komunikacijskoj razvojnoj ljestvici (KORALJE). Raspodjela rezultata prema centilima na Komunikacijskoj razvojnoj ljestvici (KORALJE) prikazana je na Slici 1.

Tablica 3. Demografska obilježja sudionika.

		Broj			Frekvencija (%)
Spol	muški	29			58%
	ženski	21			42%
Dob (u mjesecima)	15-17 mj.	11			22%
	18-20 mj.	10			20%
	21-23 mj.	7			14%
	24-26 mj.	6			12%
	27-30 mj.	16			32%
Redoslijed rođenja	1.	33			66%
	2.	11			22%
	3.	4			8%
	4.	1			2%
	5.	0			0%
	6.	0			0%
	7.	1			2%
Ukupan broj djece	1	29			58%
	2	13			26%
	3	6			12%
	4	1			2%
	8	1			2%
Drugi jezici	DA	6			12%
	NE	44			88%
Obrazovanje					
		majka	otac		
	osnovna škola	0	0	0%	0%
	stručna škola	1	3	2%	6%
	srednja škola/gimnazija	10	11	20%	22%
	viša ili visoka	31	30	62%	60%
	poslijediplomski	8	6	16%	12%
Ukupno		50		100%	

Slika 1. Raspodjela rezultata ekspresivnog rječnika na Komunikacijskoj razvojnoj ljestvici KORALJE (Kratka verzija, u pripremi) prema centilima.

3.2. Mjerni instrument

U svrhu ovog istraživanja izrađen je *Upitnik za roditelje o obilježjima eholalije djece rane dobi* na osnovi upitnika korištenog u jednom međunarodnom istraživanju (Mergl i Azoni, 2015), uz prilagodbe i dodatke čestica. Upitnik se sastoji od tri dijela: 1) anamnestički podaci; 2) popis riječi iz kratke verzije Komunikacijske razvojne ljestvice (KORALJE) koji daje mjeru ekspresivnog vokabulara; 3) pitanja čiji je cilj ispitati roditeljsku procjenu obilježja eholalije u njihovog djeteta. Sami početak upitnika sadržava dio o osnovnim podacima djeteta i roditelja, a pitanja su preuzeta iz kratke verzije Komunikacijske razvojne ljestvice (KORALJE). Taj dio sadrži ukupno 10 pitanja, kao što su datum rođenja djeteta, spol, srodstvo s djetetom, datum ispunjavanja upitnika, redoslijed rođenja djeteta, ukupan broj djece u obitelji, izloženost drugom jeziku, postojanje zdravstvenih ili jezično-govornih teškoća, zanimanje i najviši stupanj obrazovanja oba roditelja.

Drugi dio upitnika zapravo predstavlja kratku verziju Komunikacijske razvojne ljestvice (KORALJE) koja daje podatke o veličini ekspresivnog vokabulara, gdje su roditelji trebali označiti riječi koje njihovo dijete proizvodi, dati informaciju o učestalosti kombiniranja riječi te napisati 3 najdulje rečenice koje dijete proizvodi.

Dok se treći dio upitnika odnosi na procjenu eholalije te sadrži 11 pitanja, od toga 10 pitanja zatvorenog tipa te jedno pitanje otvorenog tipa. Pitanja zatvorenog tipa odnose se na izvještavanje o imitaciji radnji s predmetima, neposrednoj i odgođenoj eholaliji, funkciji eholalije, procjenu uobičajenosti eholalije, učestalost eholalije te kontekst i okolinu ponavljanja. Pitanje otvorenog tipa daje nam podatak o roditeljskoj procjeni dobi početka javljanja eholalije.

3.3. Postupak ispitivanja

Upitnik je izrađen u elektroničkom obliku, u Google obrascima. Podaci su se prikupljali u vremenskom razdoblju od svibnja do srpnja 2022. godine. Poveznica upitnika podijeljena je u roditeljske Facebook grupe, vrtiće te je upitnik proslijeđen kolegama i poznicima. Na početku upitnika sudionicima je objašnjena svrha istraživanja te im je osigurana anonimnost i pravo na dobivanje dodatnih informacija o istraživanju i rezultatima. Ispunjavanje upitnika otprilike je trajalo 10 minuta.

3.4. Statistička analiza podataka

Podaci, prikupljeni upitnikom, su kodirani i obrađeni u statističkom programu SPSS Statistic 28.0. Svako pitanje iz upitnika predstavlja jednu varijablu. Provedena je deskriptivna statistika na razini cijelog uzorka te u pojedinim dobnim skupinama: 15-17, 18-20, 21-23, 24-26 te 27-30 mjeseci.

4. REZULTATI I RASPRAVA

Rezultati istraživanja najprije će se prikazati na razini cijelog uzorka provedbom deskriptivne statistike (Tablica 4-7).

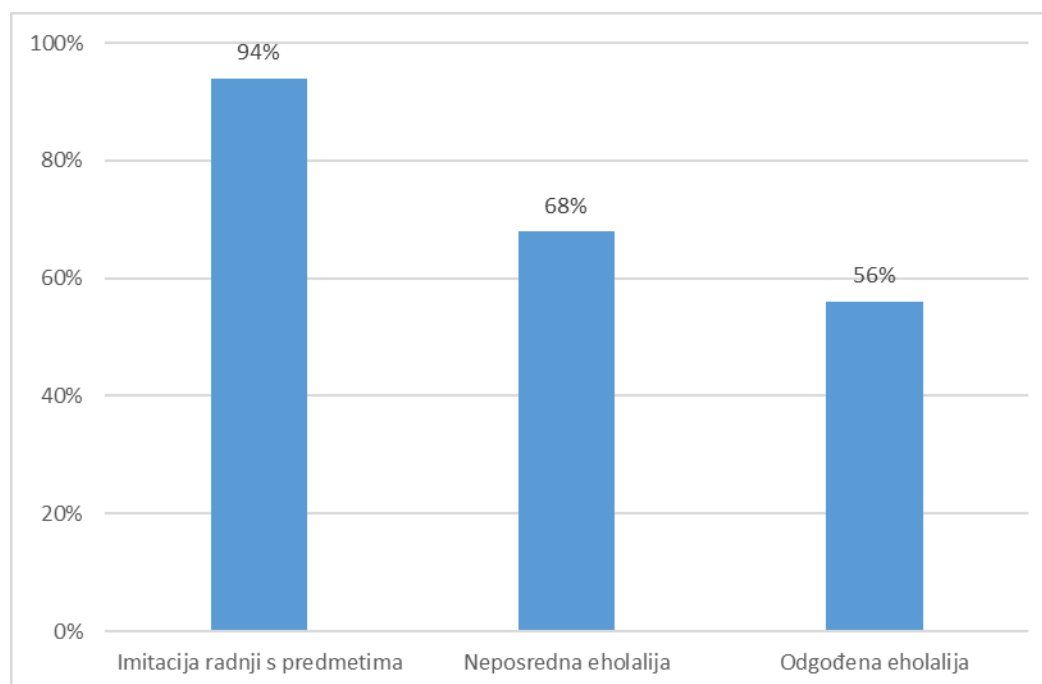
4.1. Prisustvo eholalije i imitacije radnji s predmetima na cjelokupnom uzorku djece dobi 15-30 mjeseci

Analizom rezultata na varijabli imitacija radnji s predmetima, možemo uočiti kako ponavljanje radnji s predmetima kod svoga djeteta uočavaju gotovo svi roditelji (94%) (Tablica 4). S druge strane, eholaliju izvještava većina roditelja (68%), međutim, postotak je, očekivano, nešto manji nego kod imitacije radnji. Prijašnja istraživanja, također, su pokazala da je imitacija radnji učestalija te da se ona javlja ranije negoli verbalna imitacija (Rodgon i Kurdek, 1977; Masur i Rodemaker, 1999).

Odgođenu eholaliju izvještava 56,1% roditelja iz čega možemo zaključiti kako veći broj roditelja uočava odgođenu eholaliju. Međutim, rezultati su podjednako podijeljeni te 43,9% roditelja ipak ne izvještava o odgođenoj eholaliji. Prema dobivenim rezultatima može se zaključiti da postoji mogućnost da je odgođena eholalija zaista manje učestala negoli neposredna u dobi od 15 do 30 mjeseci. Iako o odgođenoj eholaliji u tipičnom razvoju gotovo i nema literature, ona je vjerojatno razvojno naprednija nego li neposredna s obzirom na to da dijete pohranjuje iskaze u pamćenje te ih proizvodi kasnije. Prema tome, postoji mogućnost da se odgođena eholalija javlja kasnije te da ju možda roditelji starije djece u većoj mjeri izvještavaju nego roditelji mlađe djece. Bloom i sur. (1974), također, izvještavaju o manjoj učestalosti odgođene eholalije. No, moguće je i da roditelji ne percipiraju odgođenu eholaliju zbog vremenskog odmaka koji im otežava percepciju što onda rezultira manjim brojem roditelja koji je izvještavaju. Zbog ubrzanog načina života roditelji ne uočavaju, odnosno ne razmišljaju na taj način da je nešto što je dijete kazalo ponavljanje onoga što je čulo prije nekog vremena. Zapravo smo svi barem jednom čuli neko dijete kako ponavlja određenu frazu iz svog omiljenog crtića, a to bi bila odgođena eholalija. Iz dobivenog rezultata uočava se kako većina roditelja percipira i izvještava o eholaliji u dobi od 15 do 30 mjeseci. Usporedba rezultata na te tri varijable grafički je prikazana na Slici 2.

Tablica 4. Prikaz učestalosti eholalije i imitacije radnji s predmetima na cijelom uzorku.

FUNKCIONALNA IMITACIJA RADNJI PREDMETIMA	Jeste li primijetili da Vaše dijete ponavlja radnje koje izvode druge osobe (npr. čišćenje metlom, tipkanje po računalu i sl.)? (N, %)
DA	47 (94%)
NE	3 (6%)
NEPOSREDNA EHOLALIJA	Jeste li primijetili da Vaše dijete ponavlja riječi, fraze ili rečenice koje je upravo čulo („kao papagaj“)? (N, %)
DA	34 (68%)
NE	16 (32%)
	Ponavlja li dijete riječi/izraze/rečenice koje je upravo čulo na radiju, televiziji ili računalu/mobitelu? (N, %)
DA	30 (69,8%)
NE	13 (30,2%)
ODGOĐENA EHOLALIJA	Jeste li primijetili da dijete ponavlja riječi/iskaze/rečenice koje je čulo s odgodom, npr. kasnije tijekom dana ili sutradan? (N, %)
DA	23 (56,1%)
NE	18 (43,9%)

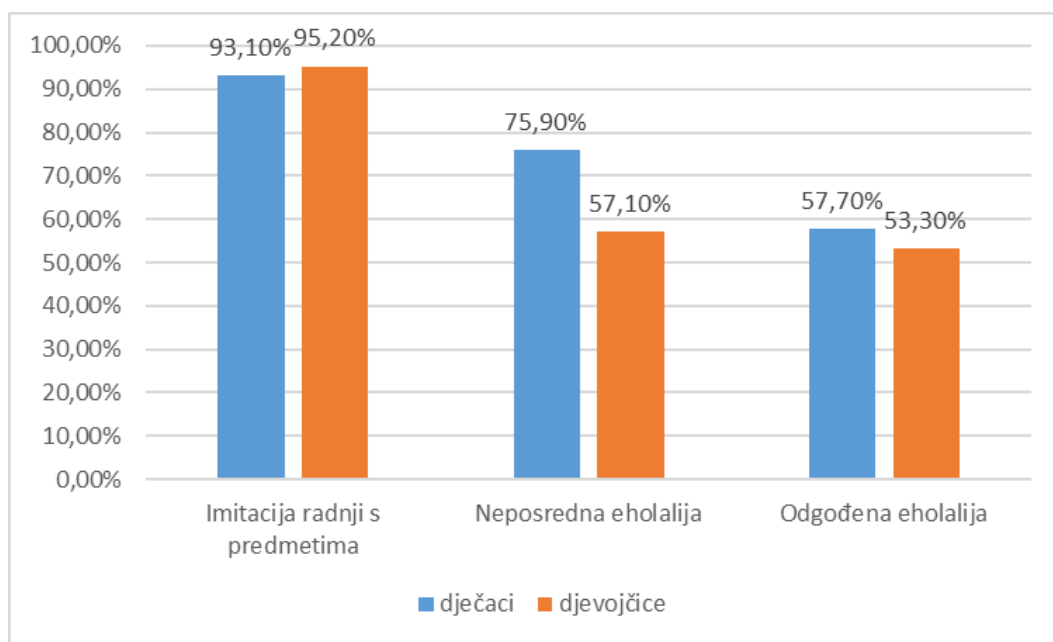

Slika 2. Prisustvo imitacije radnji s predmetima, neposredne i odgođene eholalije na cjelokupnom uzorku djece dobi 15-30 mjeseci.

4.2. Spolne razlike

S obzirom na opći nedostatak literature na temu eholalije u tipičnom jezičnom razvoju, spolne razlike gotovo da se i ne spominju. Razlike s obzirom na spol grafički su prikazane rezultatima deskriptivne statistike (Slika 3). Pregledom frekvencije raspodjele rezultata na varijabli imitacija radnji s predmetima, uočava se podjednaka raspodjela rezultata kod dječaka i djevojčica. No, kada promatramo prisustvo neposredne i odgođene eholalije može se uočiti da su one više prisutne kod dječaka negoli kod djevojčica. Međutim, važno je napomenuti da uzorak nije izjednačen prema dobi te je prosječna dob dječaka manja negoli djevojčica, odnosno više je dječaka mlađe dobi. Shodno tome, očekuje se da ne postoje spolne razlike. U nekim dosad provedenim istraživanjima eholalije možemo vidjeti da nisu pronađeni nikakvi značajni učinci koji uključuju spol (Rodgon i Kurdek, 1977; Nelson i sur., 1985; Masur i Rodemaker, 1999).

Slika 3. Usporedba prisustva imitacije radnji s predmetima, neposredne i odgođene eholalije kod dječaka i djevojčica.

4.3. Roditeljska procjena funkcije i uobičajenosti eholalije u njihove djece

Eholalija se često spominje u kontekstu razvojnih poremećaja, čak i u krugovima stručnjaka te se upravo iz toga razloga željela procijeniti roditeljska percepcija funkcije i uobičajenosti eholalije u njihove djece. Najviše roditelja eholaliju percipira kao mehanizam koji djeca koriste za lakše zapamćivanje (57,1%) te da dijete ponavlja kako bi nešto priopćilo/kazalo (28,6%). Većina autora kao funkciju eholalije ističe učenje i uvježbavanje te strategiju za održavanje komunikacije. Dobiveni rezultati na navedenoj varijabli poklapaju se sa zaključcima Ramer (1976) koja navodi da se eholalija može promatrati kao strategija za učenje te tako potpomaže jezični razvoj. Ponavljanje riječi i rečenica djetetu omogućava uvježbavanje, pomoć u shvaćanju i razumijevanju te na taj način i lakšem jezičnom usvajanju (Ford, 1989).

Većina roditelja (52%) smatra da je ponavljanje izrazito uobičajeno, a njih 28% da je donekle uobičajeno, dok nijedna osoba to ne smatra izrazito neuobičajenim ponašanjem (Tablica 5). Rezultati dobiveni na ovoj varijabli ugodno su iznenađenje te je izrazito pozitivno što većina roditelja eholaliju doživljava kao dijelom uobičajenog ponašanja u djetetovom razvoju s obzirom na to da eholalija, kao što je ranije spomenuto, obično ima negativnu konotaciju i povezuje se s razvojnim poremećajima. Prema ovim rezultatima možemo zaključiti da su roditelji prilično osviješteni kako ponavljanje tuđih riječi, rečenica i iskaza, odnosno eholalija, predstavlja normalnu fazu tijekom djetetovog jezičnog razvoja.

Tablica 5. Roditeljska procjena funkcije i uobičajenosti eholalije na cijelom uzorku.

RODITELJSKA PROCJENA FUNKCIJE EHOLALIJE	Kako Vi procjenjujete razloge zašto djeca ponavljaju tuđe riječi? (N, %)
Ponavlja bez razloga	3 (6,1%)
Ponavlja da lakše upamti	28 (57,1%)
Ponavlja da nam nešto priopći/kaže	14 (28,6%)
Ostalo (drugi razlozi)	4 (8,2%)
UOBIČAJENOST EHOLALIJE	U kojoj mjeri smatrate da je ponavljanje riječi/iskaza/rečenica tipično (očekivano) za djecu te dobi? (N, %)
1 Izrazito neuobičajeno	0 (0%)
2 Donekle neuobičajeno	2 (4%)
3 Niti uobičajeno niti neuobičajeno	8 (16%)
4 Donekle uobičajeno	14 (28%)
5 Izrazito uobičajeno	26 (52%)

4.3.1. Roditeljska procjena okoline i konteksta ponavljanja

Većina roditelja iznosi da dijete najviše ponavlja riječi, rečenice i fraze od roditelja i bliskih odraslih osoba (80,5%). Ovakav rezultat ima smisla jer su upravo roditelji i obitelj oni koji s djecom provode najviše vremena.

Kada je postavljeno pitanje postoje li situacije/teme, odnosno neki određeni kontekst kada dijete učestalije ponavlja govor drugih, roditelji su također podjednako podijeljeni. Njih 51,2% primjećuje takve situacije, dok 48,8% roditelja ne primjećuje (Tablica 6). U istraživanju Masur i Rodemaker (1999) kontekst je značajno utjecao na vjerojatnost imitacije. Autorice su zaključile da djeca prosječno više verbalno imitiraju za vrijeme obavljanja rutine kupanja nego za vrijeme slobodne igre. Vjerojatno je da količina imitacije zaista ovisi o situaciji u kojoj se dijete nalazi.

Tablica 6. Roditeljska procjena okoline i konteksta ponavljanja na cijelom uzorku..

OD KOGA PONAVLJA	Čije riječi najviše ponavlja? (N,%)
Od roditelja i bliskih odraslih osoba	33 (80,5%)
Od druge djece	6 (14,6%)
Iz drugih izvora (radio, tv i sl.)	2 (4,9%)
KONTEKST PONAVLJANJA	Jeste li primijetili da postoje situacije ili teme kada dijete učestalije ponavlja govor drugih? (N, %)
DA	21 (51,2%)
NE	20 (48,8%)

4.4. Razvojne promjene u eholaliji

4.4.1. Početak javljanja eholalije

Dob pojave eholalije stručnjacima je još uvijek nepoznata. Najveći nedostatak predstavlja izrazito malo provedenih istraživanja i literature na ovu temu. Recentnije literature gotovo pa uopće i nema. Iz toga razloga nastojalo se putem roditeljske procjene utvrditi dob početka eholalije. Na pitanje o dobi pojave eholalije odgovorilo je ukupno 34 od 50 ispitanika. Prosječna dob koju roditelji navode kao početak javljanja eholalije je 18.5 mjeseci (M = 18,6), a raspon dobi je 12-28 mjeseci (Tablica 7). Na Slici 4 može se vidjeti prikaz roditeljske procjene početka javljanja eholalije prema dobnim skupinama u mjesecima. U literaturi

uglavnom ne nailazimo na konkretnu dob pojave eholalije, nego se najčešće spominje prva godina djetetova života. Van Riper (1954), kako navode Nakanishi i Owada (1973), tvrdi da je eholalija karakteristična za dob od 18 mjeseci te da je najčešće prisutna do dobi od 24-30 mjeseci. Ramer (1976) smatra da dob od 18 mjeseci označava vrhunac eholalije u djetetovom razvoju. U prilog tome govore i Haworth i sur. (1968) koji kao dob početka eholalije navode 18-20 mjeseci.

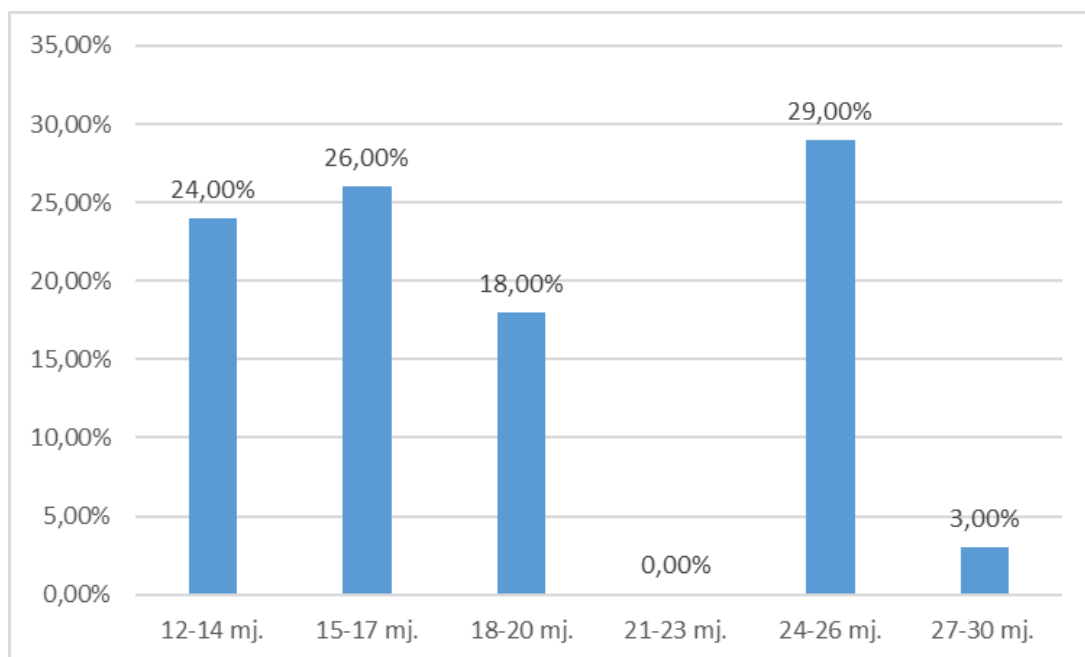
Najviše roditelja (20,6%) izvještava da je početak pojave eholalije u njihove djece 24. mjesec. S obzirom na to da je upravo druga godina života razdoblje kada je eholalija dominantna i učestala, roditeljima je ta dob vjerojatno ostala u sjećanju te moguće da je zato većina njih navela 24. mj. kao dob početka eholalije iako je ona vjerojatno nastupila nešto ranije.

Tablica 7. Roditeljska procjena početka pojave eholalije na cijelom uzorku.

DOB POČETKA EHOLALIJE	Početak ponavljanja (N, %)
12 mj.	3 (8,8%)
13 mj.	2 (5,9%)
14 mj.	3 (8,8%)
15 mj.	3 (8,8%)
16 mj.	4 (11,8%)
17 mj.	2 (5,9%)
18 mj.	3 (8,8%)
20 mj.	3 (8,8%)
24 mj.	7 (20,6%)
25 mj.	2 (5,9%)
26 mj.	1 (2,9%)
28 mj.	1 (2,9%)

Može se uočiti da roditelji izvještavaju da se eholalija počinje javljati već u dobi 12-14 mj. Rodgon i Kurdek (1977) ukazuju na to da se verbalna imitacija uočava već u dobi od 14 mjeseci. Međutim, veći broj roditelja izvještava da se javlja u dobnoj skupini 15-17 mj., nakon čega uočavamo postupni pad, a zatim u dobi 24-26 mj. ponovno uočavamo učestaliju pojavu eholalije (Slika 4). Dobiveni rezultati ukazuju na mogućnost postojanja dva vala eholalije. Ovi rezultati su iznimno zanimljivi i pružaju novi pogled na razvojna obilježja eholalije s obzirom na to da u dostupnoj literaturi nigdje ne nailazimo na takve podatke. Nakanishi i Owada (1973) koji su proveli longitudinalno istraživanje djece u dobi od 12 do 36 mjeseci zaključuju da se eholalija javlja u dobi od 24 do 30 mjeseci paralelno s porastom broja riječi u rječniku. Međutim, autori ne navode dva vala eholalije. Nitko nikada u literaturi nije govorio o

postojanju dva vala eholalije. Rezultati proizašli iz našeg istraživanja ukazuju na to da 24. mj., koji navode potonji autori, zapravo predstavlja drugi val pojave eholalije.

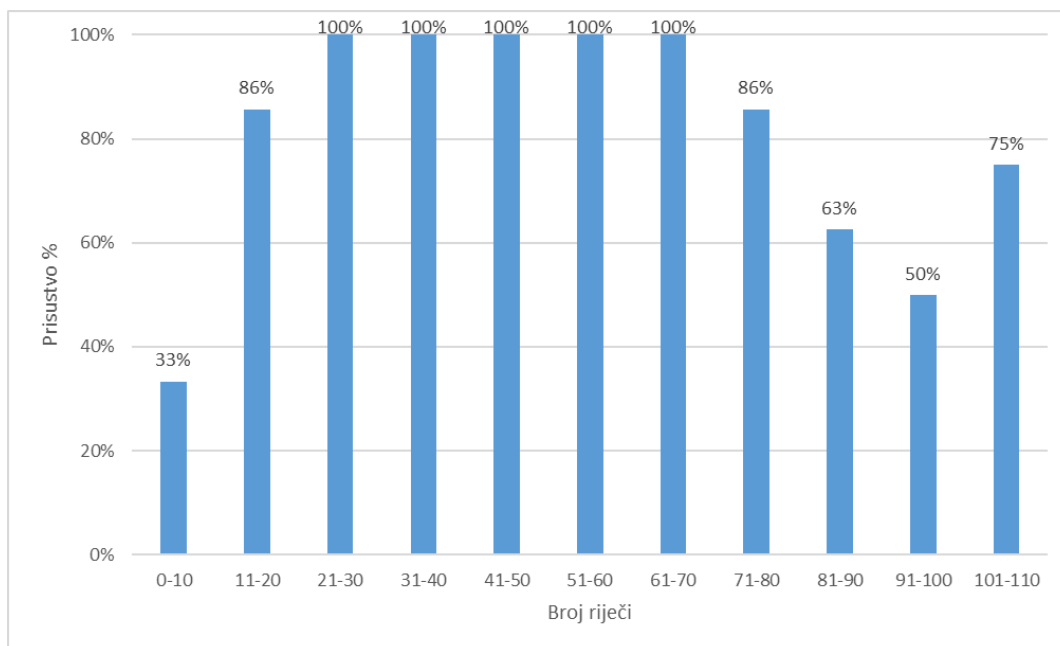

Slika 4. Prikaz roditeljske procjene početka javljanja eholalije.

4.4.2. Eholalija i ekspresivni vokabular

Kada promatramo pojavu eholalije u odnosu na broj riječi, također možemo uočiti dvije faze učestalije pojave eholalije što ide u prilog prethodno navedenim rezultatima koji upućuju na dva vala eholalije (Slika 5). Uočava se da veći postotak djece određene dobi pokazuje eholaliju. Odnosno, povećanjem broja riječi u ekspresivnom vokabularu, veći postotak djece pokazuje eholaliju nakon čega se postotak djece koja proizvode eholaliju smanjuje. Kasnije, porastom broja riječi, ponovno dolazi do povećanja broja djece koja pokazuju eholaliju.

Ove rezultate, također, možemo povezati s ranije spomenutim istraživanjem (Nakanishi i Owada, 1973). Autori su zaključili da se eholalija pojavljuje s povećanjem broja riječi u rječniku.

Slika 5. Prikaz prisustva neposredne eholalije prema veličini ekspresivnog vokabulara (KORALJE).

U sljedećim odlomcima provedbom deskriptivne statistike prikazane su frekvencije rezultata dobivene prema dobnim skupinama (Tablica 8-10).

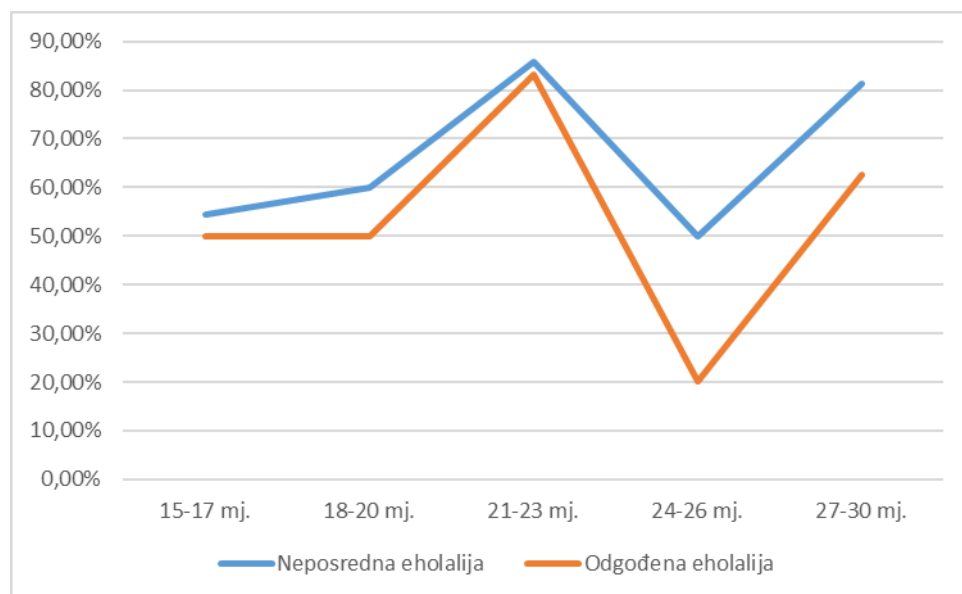
4.4.3. Odgođena eholalija

Odgođenu eholaliju najviše roditelja (83,3%) izvještava u dobnj skupini od 21 do 23 mjeseci. Možemo uočiti kako najviše roditelja izvještava o odgođenoj eholaliji u istoj dobnj skupini kada izvještavaju o općenitom ponavljanju jezika (Tablica 8). Zanimljivo je što u dobnj skupini 24-26 mjeseci većina roditelja (80%) ne uočava odgođenu eholaliju, dok je u dobi od 27-30 mjeseci većina njih (62,5%) opet percipira.

Tablica 8. Postojanje eholalije u skupini djece određene dobi.

	15-17 mj.	18-20 mj.	21-23 mj.	24-26 mj.	27-30 mj.
Ponavljanje jezika					
DA	6 (54,5%)	6 (60%)	6 (85,7%)	3 (50%)	13 (81,3%)
NE	5 (45,5%)	4 (40%)	1 (14,3%)	3 (50%)	3 (18,8%)
Odgodena eholalija					
DA	3 (50%)	4 (50%)	5 (83,3%)	1 (20%)	10 (62,5%)
NE	3 (50%)	4 (50%)	1 (16,7%)	4 (80%)	6 (37,5%)

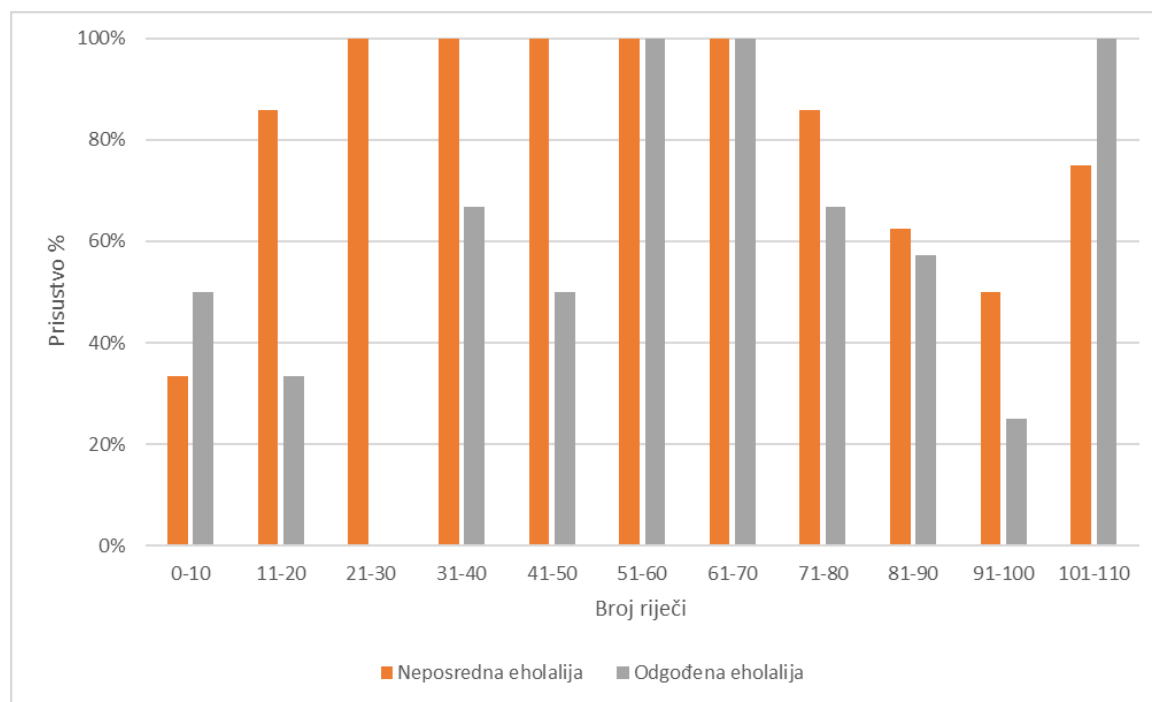
Prema dobivenim rezultatima uočava se da odgođenu eholaliju izvještava manje roditelja nego neposrednu eholaliju. Ovi rezultati upućuju na mogućnost da je odgođena eholalija uistinu manje učestala od neposredne (Slika 6). Bloom i sur. (1974) također izvještavaju o manjoj učestalosti odgođene eholalije. Odgođena eholalija prema pojavljivanju zapravo prati neposrednu eholaliju, ali je manje prisutna. Prema podacima iz Tablice 6 te grafičkom prikazu (Slika 6) vidljivo je da najviše roditelja eholaliju izvještava u dobnoj skupini 21-23 mjeseci.

Slika 6. Prikaz prisustva neposredne i odgođene eholalije prema dobnim skupinama.

U prilog navedenome pokazuje i graf prisustva neposredne i odgođene eholalije prema rezultatima na Komunikacijskoj razvojnoj ljestvici (KORALJE), odnosno prema veličini ekspresivnog vokabulara (Slika 7). Vidi se kako zapravo ne postoje velika odstupanja odgođene eholalije od neposredne te da porastom broja riječi dolazi do povećanja odgođene

eholalije, nakon čega pada te porastom broja riječi ponovno raste. Ova informacija, također, govori u prilog postojanja dva vala eholalije.

Slika 7. Prikaz prisustva neposredne i odgođene eholalije prema veličini ekspresivnog vokabulara (KORALJE).

4.4.4. Slaganje riječi i prosječna duljina iskaza

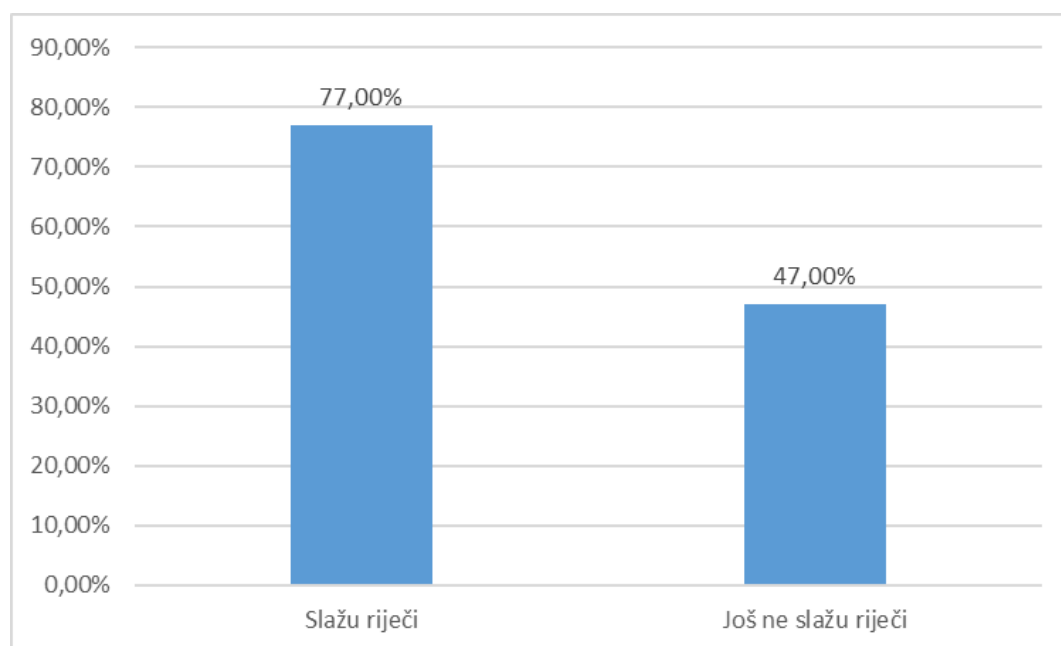
U drugom dijelu upitnika koji čini kratka verzija Komunikacijske razvojne ljestvice (KORALJE) roditelji su, uz označavanje riječi koje dijete proizvodi, trebali odgovoriti na pitanje o učestalosti kombiniranja riječi. Prema dobivenim rezultatima može se uočiti kako roditelji pouzdano izvještavaju o kombiniranju riječi u iskaze te vidimo da veliki broj roditelja (85,7%) izvještava da dijete počinje često slagati dvije ili nekoliko riječi u dobi od 21 do 23 mjeseci (Tablica 9). Ovaj podatak, uz rezultate na kratkoj verziji Komunikacijske razvojne ljestvice (KORALJE), važan nam je pokazatelj tipičnog razvoja i pouzdanosti roditeljske percepcije jer se dvočlani iskazi u tipičnom razvoju javljaju oko druge godine života. Može se uočiti kako veći postotak djece (77%) koja slažu dvije ili nekoliko riječi, ima eholaliju, dok je manji postotak one djece koja ne kombinira riječi i proizvodi eholaliju (47%) (Slika 8).

U Tablici 9, također, je prikazana aritmetička sredina (M) rezultata na Komunikacijskoj razvojnoj ljestvici (KORALJE), odnosno aritmetička sredina veličine ekspresivnog rječnika sa standardnom devijacijom (SD).

Tablica 9. Prikaz rezultata prema dobnim skupinama.

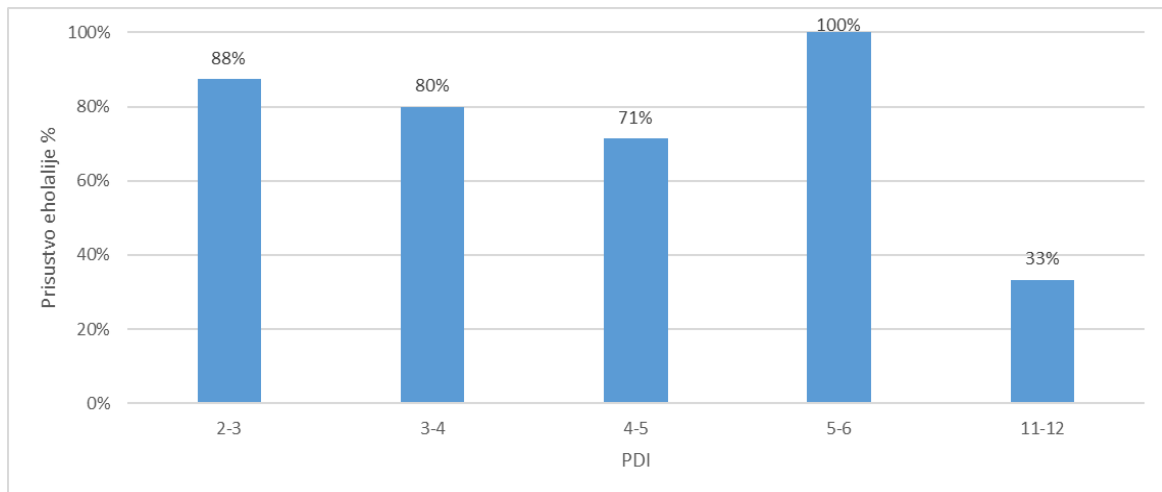
	15-17 mj.	18-20 mj.	21-23 mj.	24-26 mj.	27-30 mj.
Veličina ekspresivnog rječnika (KORALJE)					
M	10,27	21,3	69	65,33	82,94
SD	8,97	21,41	24,14	27,35	21,17
Slaganje riječi					
Još ne	9 (81,8%)	6 (60%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
Ponekad	2 (18,2%)	1 (10%)	1 (14,3%)	1 (16,7%)	1 (6,3%)
Često	0 (0%)	3 (30%)	6 (85,7%)	5 (83,3%)	15 (93,8%)
PDI (M)					
	2	2,7	3,4	4,7	5,3

Slika 8. Prikaz postojanja eholalije na cjelokupnom uzorku s obzirom na slaganje riječi.

Zatim, ako su roditelji odgovorili da dijete *ponekad* ili *često* slaže riječi u iskaze, trebali su napisati tri najdulje rečenice koje je njihovo dijete nedavno proizvelo. Prosječna duljina iskaza (PDI) predstavlja aritmetičku sredinu broja riječi u te tri najdulje rečenice. Prema rezultatima, uočeno je kako povećanjem PDI-a, roditelji izvještavaju manje eholalije (Slika 9). Snow (1981) navodi da se proizvodnja imitiranih iskaza smanjuje kako se povećava djetetova dob i prosječna

duljina iskaza (PDI). Bloom i sur. (1974) ističu da se broj imitativnih iskaza smanjivao kako se PDI povećavao. Može se zaključiti da povećanjem PDI-a dolazi do smanjenja imitacije. Složeniji i veći iskazi označavaju napredak u jezičnom razvoju što rezultira smanjenjem verbalne imitacije. Prutting i Conolly (1976) tvrde da se povećanjem jezične sposobnosti učestalost eholalije smanjuje (prema Ford, 1989).

Slika 9. Prikaz prisustva eholalije prema prosječnoj duljini iskaza od 3 najdulja iskaza.

4.4.5. Učestalost eholalije

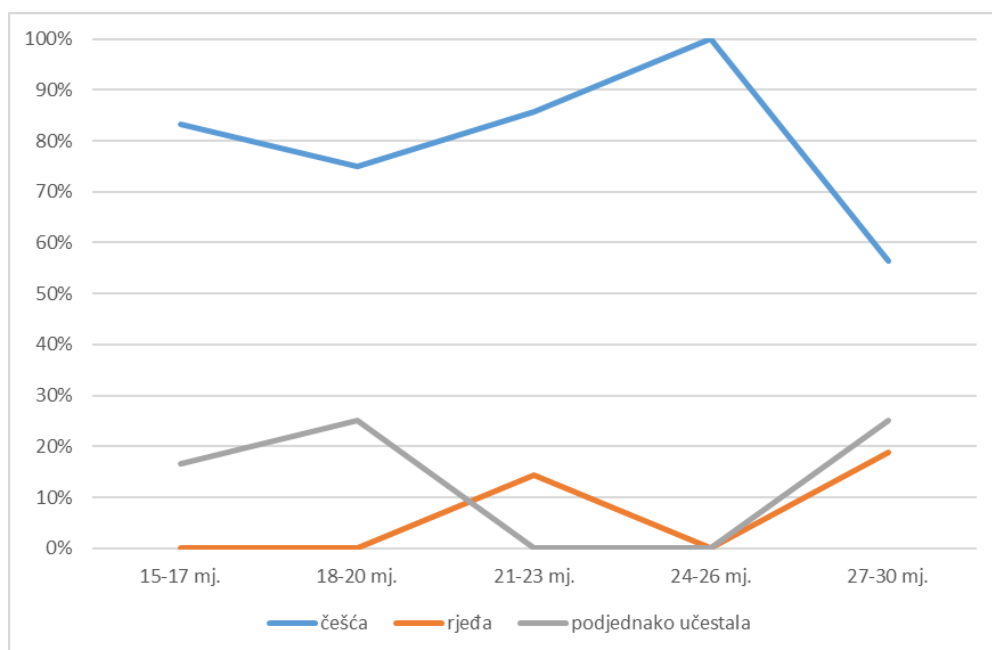
Učestalost eholalije procjenjivala se i prema tome kako roditelji izvještavaju o prosječnoj količini ponavljanja jezika s obzirom na vremenski period- prema danima, tjednima i mjesecima.

Prema Tablici 8 može se uočiti da roditelji izvještavaju najveću učestalost eholalije u dobnoj skupini 18-20 mj.

Također, najviše roditelja navodi da su ponavljanja jezika češća nego prije mjesec dana u dobnoj skupini od 18-20 mj. (Slika 10). Svi roditelji koji su odgovorili na pitanje jesu li ponavljanja rjeđa ili češća nego prije mjesec dana izvještavaju da su ponavljanja češća u dobnoj skupini od 24 do 26 mjeseci (Tablica 10). Prema dobivenim rezultatima može se zaključiti da razdoblje od 18-26 mj. predstavlja vrhunac eholalije. Odnosno to je period kada roditelji uočavaju najveću učestalost eholalije. U prilog navedenim rezultatima govori Ramer (1976) koja tvrdi da je vrhunac eholalije oko 18 mjeseci. Također, Van Riper (1954) smatra da je eholalija karakteristična za dob od 18 mjeseci te da je najčešće prisutna do dobi od 24-30 mjeseci (prema Nakanishi i Owada, 1973).

Tablica 10. Roditeljska procjena učestalosti eholalije prema dobnim skupinama.

	15-17 mj.	18-20 mj.	21-23 mj.	24-26 mj.	27-30 mj.
Učestalost					
Više od 10 puta u danu	1 (9,1%)	1 (12,5%)	2 (33,3%)	0 (0%)	2 (12,5%)
Nekoliko puta u danu	4 (36,4%)	6 (75%)	3 (50%)	3 (60%)	7 (43,8%)
Nekoliko puta u tjednu	0 (0%)	1 (12,5%)	1 (16,7%)	1 (20%)	4 (25%)
Rijetko	6 (54,5%)	0 (0%)	0 (0%)	1 (20%)	3 (18,8%)
Rjeđa ili češća ponavljanja prije mj. dana					
Češća	5 (83,3%)	6 (75%)	6 (85,7%)	4 (100%)	9 (56,3%)
Rjeđa	0 (0%)	0 (0%)	1 (14,3%)	0 (0%)	3 (18,8%)
Podjednako učestala	1 (16,7%)	2 (25%)	0 (0%)	0 (0%)	4 (25%)

Slika 10. Prikaz učestalosti pojavljivanja eholalije prema dobnim skupinama.

5. NEDOSTACI ISTRAŽIVANJA

Gotovo svako istraživanje ima određene nedostatke i ograničenja o kojima treba voditi računa prilikom interpretacije rezultata. Kao i većina ostalih istraživanja, tako i ovo istraživanje ima neke svoje nedostatke i ograničenja koje je važno istaknuti.

Jedan od nedostataka odnosi se na način prikupljanja podataka. Podaci su prikupljeni elektroničkim putem i anonimno te se zbog toga ne može provjeriti istinitost podataka. Također, rezultati se temelje na roditeljskoj subjektivnoj procjeni te ponekad ovise o sjećanju, pristranosti te načinu interpretacije određenih situacija od strane roditelja.

Nedostatak istraživanja predstavlja i neravnomjerna raspodjela sudionika po dobnim skupinama što je otežavalo pouzdanu interpretaciju i usporedbu rezultata između dobnih skupina.

6. ZAKLJUČAK

Eholalija je ponavljanje tuđih riječi, rečenica i fraza te se pojavljuje kao kratka faza u tipičnom jezičnom razvoju, a duže se zadržava kod različitih poremećaja, a najviše je izražena u djece s poremećajem iz spektra autizma. Na ovu temu dosad je proveden relativno mali broj istraživanja te se ni danas ne zna točno vrijeme pojavljivanja i završetka faze eholalije te njezin vrhunac u tipičnom jezičnom razvoju. U istraživanjima jezičnog razvoja naglasak je najčešće stavljen na jezičnu strukturu i sintaksu pa je eholalija uglavnom ostala zapostavljena i nedovoljno istražena. Neki autori podcjenjuju ulogu verbalne imitacije u djetetovom jezičnom razvoju, najčešće zbog različitih definicija, međutim, smatra se da eholalija ima najveći značaj u ranom jezičnom razvoju kada ima ulogu u usvajanju jezika. Najčešće se navode funkcija učenja i komunikacijska funkcija. Možemo zaključiti da postoje velike individualne razlike te da će eholalija nekoj djeci više doprinijeti i potpomoći jezičnom razvoju dok će kod neke djece biti zastupljena u vrlo maloj količini i gotovo nevažna. U prijašnjim istraživanjima, različiti autori navode različite dobi pojave eholalije, ali kao faza eholalije najčešće se spominje period između prve i druge godine života, a većina autora smatra kako ona nestaje oko treće godine života. S povećanjem jezičnog razvoja, dolazi do smanjenja verbalne imitacije. Istraživači se uglavnom slažu da eholalija nakon treće godine života upućuje na razvojna odstupanja.

Ovim istraživanjem nastojali smo, putem upitnika i roditeljske procjene, procijeniti razvojna obilježja eholalije, ustanoviti vrijeme pojave eholalije te uočiti njezin vrhunac. Roditelji navode prosječnu dob od 18,5 mjeseci kao dob početka javljanja eholalije, a raspon dobi je 12-28 mj. Prema dobivenim rezultatima možemo zaključiti da postoje dva vala eholalije, jedan sa 16, a drugi s 24 mjeseci, dok vrhunac eholalije predstavlja razdoblje od 18-26 mjeseci. Rezultati ovog istraživanja jasnije prikazuju razvojne promjene učestalosti eholalije, a klinički mogu doprinijeti logopedskom radu za određivanje preciznijih dijagnostičkih kriterija stereotipne jezične proizvodnje u dijagnostici poremećaja iz spektra autizma.

S obzirom na to da je ovo istraživanje temeljeno na subjektivnoj procjeni jer su rezultati prikupljeni putem roditelja te je u istraživanju sudjelovao relativno mali broj ispitanika, neravnomjerno raspodijeljenih prema dobnim skupinama, u budućnosti bi bilo vrlo korisno provesti veće, longitudinalno istraživanje koje bi se temeljilo na objektivnoj procjeni kako bismo dobili pouzdaniji i značajniji uvid u fazu eholalije te njezinu ulogu u tipičnom jezičnom razvoju. Kako navodi Rees (1975), može se predložiti okvirno obrazloženje za upotrebu imitacije u terapijske svrhe. Iako verbalna imitacija može imati ograničenu ulogu u razvoju

jezične kompetencije u tipičnog djeteta i kao klinička tehnika za povećanje ili mijenjanje jezične kompetencije djeteta s jezičnim poremećajima, klinički postupci koji uključuju oponašanje mogu imati važniju ulogu u razvoju komunikacije, putu do komunikacije te pomoći u razumijevanju.

Možemo zaključiti da eholalija ima razvojnu funkciju i u tipičnom jezičnom razvoju i onda kada je prisutna kod nekog poremećaja. Iz toga razloga, važno ju je dobro poznavati, kako bi se mogle iskoristiti sve njezine dobrobiti u jezičnom razvoju, djetetovom napretku, ali i u dijagnostičke i terapijske svrhe.

7. LITERATURA

Američka psihijatrijska udruga (2014). *Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje (DSM-5)*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Bloom, L., Hood, L., i Lightbown, P. (1974). Imitation in language development: If, when, and why. *Cognitive Psychology*, 6(3), 380-420.

Clark, E. V., i Hecht, B. F. (1983). Comprehension, Production, and Language Acquisition. *Annual Review of Psychology*, 34(1), 325-349.

Ervin, S. (1964). Imitation and structural change in children's language. U: E. Lenneberg, *New directions in the study of language*. Cambridge, Mass.: M.I.T.

Fay, W. H. (1967a). Mitigated Echolalia of Children. *Journal of Speech Language and Hearing Research*, 10(2), 305-310.

Fay, W. H. (1967b). Childhood Echolalia. *Folia Phoniatica et Logopaedica*, 19(4), 297-306.

Fay, W. H. (1969). On the basis of autistic echolalia. *Journal of Communication Disorders*, 2(1), 38-47.

Fay, W. H., i Butler, B. V. (1968). Echolalia, IQ, and the Developmental Dichotomy of Speech and Language Systems. *Journal of Speech Language and Hearing Research*, 11(2), 365-371.

Folger, J. i Chapman, R. (1978). A pragmatic analysis of spontaneous imitations. *Journal of Child Language*, 5, 25-38.

Ford, R. A. (1989). The psychopathology of echophenomena. *Psychological Medicine*, 19(3), 627-635.

Grossi, D., Marcone, R., Cinquegrana, T., Gallucci, M. (2012). On the differential nature of induced and incidental echolalia in autism. *Journal of Intellectual Disability Research*, 57(10), 903-912.

Haworth, M. R. (1968). Some Aspects of Psychotic Behavior in Young Children. *Archives of General Psychiatry*, 18(3), 355-359.

Howlin, P. (1982). Echolalic and spontaneous phrase speech in autistic children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 23(3), 281-293.

- Kirchner, D. M., i Prutting, C. A. (1987). Spontaneous verbal repetition: A performance-based strategy for language acquisition. *Clinical Linguistics i Phonetics*, 1(2), 147-169.
- Lecours, A.R. (1975). Myelogenetic Correlates of the Development of Speech and Language. U: E.H. Lenneberg, E. Lenneberg, *Foundation of Language Development: A Multidisciplinary Approach* (str. 121-135). Academic press, New York San Francisco London. A Subsidiary of Harcourt Brace Jovanovich, Publishers.
- Manning, A. L., i Katz, K. B. (1989). Language-learning patterns in echolalic children. *Child Language Teaching and Therapy*, 5(3), 249-261.
- Masur, E. F., Rodemaker, J. E. (1999). Mothers' and infants' spontaneous vocal, verbal, and action imitation during the second year. *Merrill-Palmer Quarterly*, 45(3), 392-412.
- Mergl, M., i Azoni, C. A. S. (2015). Tipo de ecolalia em crianças com Transtorno do Espectro Autista. *Revista CEFAC*, 17(6), 2072-2080.
- Moerk, E. (1977). Processes and products of imitation: evidence that imitation is progressive. *Journal of Psycholinguistic Research*, 6, 187-202.
- Moerk, E. i Moerk, C. (1979). Quotations, imitations, and generalizations. Factual and methodological analyses. *International Journal of Behavioral Development*, 2, 43-72.
- Myklebust, H. R. (1957). Babbling And Echolalia In Language Theory. *Journal of Speech and Hearing Disorders*, 22(3), 356-360.
- Nakanishi, Y., Owada, K. (1973). Echoic utterances of children between the ages of one and three years. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 6, 658-665.
- Nelson, K. E., Baker, N. D., Denninger, M., Bonvillian, J. D., Kaplan, B. J. (1985). Cookie versus do-it-again: Imitative-referential and personal-social-syntactic-initiating language styles in young children. *Linguistics*, 23, 433-454.
- Prizant, B. M. (1983). Language Acquisition and Communicative Behavior in Autism. *Journal of Speech and Hearing Disorders*, 48(3), 286-296.
- Prizant, B. M., i Duchan, J. F. (1981). The Functions of Immediate Echolalia in Autistic Children. *Journal of Speech and Hearing Disorders*, 46(3), 241-249.
- Prizant, B. M., i Rydell, P. J. (1984). Analysis of Functions of Delayed Echolalia in Autistic Children. *Journal of Speech Language and Hearing Research*, 27(2), 183-192.

- Ramer, A. L. (1976). The function of imitation in child language. *Journal of Speech i Hearing Research, 19*(4), 700-717.
- Rees, N. S. (1975). Imitation and Language Development: Issues and Clinical Implications. *Journal of Speech and Hearing Disorders, 40*(3), 339-350.
- Roberts, J.M.A. (2014). Echolalia and language development in children with autism. U: J. Ariculi, J. Brock: Trends in language acquisition research II: *Communication in Autism* (str. 55-71). John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia.
- Rodgon, M. M., i Kurdek, L. A. (1977). Vocal and Gestural Imitation in 8-, 14-, and 20-Month-Old Children. *The Journal of Genetic Psychology, 131*(1), 115-123.
- Schuler, A. L. (1979). Echolalia: Issues and Clinical Applications. *Journal of Speech and Hearing Disorders, 44*(4), 411-434.
- Schuler, A.L., Prizant, B.M. (1985). Echolalia. U: E. Schopler, G.B. Mesibov: *Communication Problems in Autism* (str. 163-184). Plenum Press, New York.
- Shapiro, T., Roberts, A., i Fish, B. (1970). Imitation and echoing in young schizophrenic children. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry, 9*(3), 548-567.
- Snow, C. E. (1981). The uses of imitation. *Journal of Child Language, 8*(1), 205-212.
- Tager-Flusberg, H., i Calkins, S. (1990). Does imitation facilitate the acquisition of grammar? Evidence from a study of autistic, Down's syndrome and normal children. *Journal of Child Language, 17*(03), 591-606.

8. PRILOZI

Prilog 1

UPITNIK ZA RODITELJE O OBILJEŽJIMA EHOLALIJE DJECE RANE DOBI

ANAMNESTIČKI PODACI

Datum rođenja djeteta: _____

Spol djeteta: M (dječak)

Ž (djevojčica)

Datum ispunjavanja upitnika (ako google to sam ne bilježi):

Vaše srodstvo s djetetom: a) majka b) otac c) ostalo (upisati)

Redoslijed rođenja djeteta: a) prvo dijete b) drugo dijete c) ostalo (upisati)

Ukupan broj djece u obitelji: _____

Razgovara li netko često s djetetom na nekom drugom jeziku, osim hrvatskog?

DA NE

Ima li Vaše dijete bilo kakvih ozbiljnih zdravstvenih ili jezično-govornih teškoća?

DA NE

Ako ima, molim Vas, opišite ih: _____

Molimo Vas, točno navedite čime se bavite (npr. učitelj, liječnik, trgovac itd.)

a) Majka _____

b) Otac _____

Molim Vas, označite najviši stupanj svoga obrazovanja.

	Osnovna škola	Stručna škola	Srednja škola ili gimnazija	Viša ili visoka škola	Poslijediplomski
Majka					
Otac					

PROCJENA EKSPRESIVNOG RJEČNIKA

Lista od xy riječi preuzetih iz kratke verzije (u pripremi) Komunikacijske razvojne ljestvice (KORALJE) gdje roditelj označava one riječi za koje je sigurno da ih dijete proizvodi.

Je li Vaše dijete već počelo slagati dvije ili nekoliko riječi, npr. „još keksa“, „mama daj“, „puno papati“?

- a) JOŠ NE
- b) PONEKAD
- c) ČESTO

Ako ste na prethodno pitanje odgovorili s „PONEKAD“ ili „ČESTO“, molimo Vas da napišete 3 najdulje rečenice koje ste nedavno čuli da ih Vaše dijete proizvodi.

OBILJEŽJA EHOALIJE

Jeste li primijetili da Vaše dijete ponavlja radnje koje izvode druge osobe (npr. čišćenje metlom, tipkanje po računalu i sl.)?

DA NE

Jeste li primijetili da Vaše dijete ponavlja riječi, fraze ili rečenice koje je **upravo čulo** („kao papagaj“)?

DA NE

Kako Vi procjenjujete razloge zašto djeca ponekad ponavljaju tuđe riječi?

- a) Ponavlja bez razloga
- b) Ponavlja da lakše upamti
- c) Ponavlja da nam nešto priopći/kaže
- d) Ostalo (upišite)

U kojoj mjeri smatrate da je ponavljanje riječi/iskaza/rečenica tipično (očekivano) za djecu te dobi?

- 1) Izrazito neuobičajeno
- 2) Donekle neuobičajeno
- 3) Niti uobičajeno niti neuobičajeno

4) Donekle uobičajeno

5) Izrazito uobičajeno

Ako ste primijetili takvo ponavljanje kod svoga djeteta, molimo Vas, odgovorite na sljedeća pitanja.

- Koliko često, u prosjeku, primjećujete takvo ponavljanje?
  - a) Više od 10 puta u jednome danu
  - b) Nekoliko puta u danu
  - c) Nekoliko puta tjedno
  - d) Rijetko, nekoliko puta mjesečno

- Primjećujete li da su takva ponavljanja sad rjeđa ili češća nego prije mjesec dana?
  - a) rjeđa
  - b) češća
  - c) podjednako učestala kao prije

- Možete li otprilike procijeniti u kojoj dobi ste primijetili da je Vaše dijete počelo tako ponavljati riječi/iskaze/rečenice?
(Upisati dob u mjesecima): _____

- Ponavlja li dijete riječi/izraze/rečenice koje je upravo čulo na radiju, televiziji ili računalu/mobitelu?
DA NE

- Prema Vašoj procjeni, čije riječi najviše ponavlja?
  - 1) od roditelja i bliskih odraslih osoba
  - 2) od druge djece (vršnjaka, braće i sestara)
  - 3) iz drugih izvora (radio, televizija i sl.)
  - 4) podjednako

- Jeste li primijetili da dijete ponavlja riječi/iskaze/rečenice koje je čulo s odgodom, npr. kasnije tijekom dana ili sutradan?
DA NE

- Jeste li primijetili da postoje situacije ili teme kada dijete učestalije ponavlja govor drugih?
DA NE